

Prof. zw. dr hab. Michał Gabriel Woźniak
Katedra Ekonomii Stosowanej
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
31 – 510 Kraków
Ul. Rakowicka 27

Recenzja monografii
Prof. dr hab. Edwarda Łukawera
pt. „ O tych z najwyższej półki (czyli rzecz w sprawie
naszego Środowiska Ekonomicznego”

Przedłożona do recenzji praca ma charakter wyjątkowy z wielu powodów.

Po pierwsze, jest poświęcona środowisku ekonomistów, a ściślej rzecz biorąc tym, którzy po drugiej wojnie światowej aż do czasów nam współczesnych nadawali ogólny kierunek oraz kształtowali poziom i treść teorii ekonomii popularyzowanej w Polsce w środowisku akademickim, debatach publicznych i w polityce gospodarczej. Z tego też względu Autor słusznie proponuje tytuł opracowania ”O tych z Najwyższej Półki czyli rzecz w sprawie naszego środowiska ekonomicznego”.

Po drugie jest to przedsięwzięcie niezwykle trudne gdyż dotyczy ludzi, którzy w olbrzymiej większości przypadków byli emocjonalnie zaangażowani w budowę należącej już do historii gospodarki centralnie planowanej, jej usprawnianie i reformowanie, krytykę uprawianej polityki gospodarczej w Polsce, ale dotyczy również naukowców, którzy zasłużyli się w procesie urynkowienia.

Po trzecie książka jest hołdem złożonym luminarzom ekonomii, którzy mieli aspiracje zbudowania w Polsce systemu ekonomicznego na miarę wyzwań czasu i miejsca, w którym przyszło im żyć i przy respektowaniu ograniczeń zewnętrznych, których – ich zdaniem - nie można było ignorować.

Po czwarte jej autorem jest Prof. Edward Łukawer, jeden z tych najstarszych ekonomistów, który jak nikt inny doskonale znał środowisko ekonomiczne, ludzi, o których pisze, a większość z nich to ludzie bardzo mu bliscy jako przyjaciele, adwersarze debat konferencyjnych, cenieni przez niego dlatego, że troszczyli się szczerze nie tylko o rozwój myśli ekonomicznej, ale też środowiska intelektualnego w którym pracowali, jak również pomyślność Polski i często ponosili z tego tytułu rozmaite ofiary, choć czasem zajmowali eksponowane stanowiska w administracji państwowej.

Już tylko z tego ostatniego powodu książka ta zasługuje na rekomendację. Któż jak nie E. Łukawer potrafiłby to zrobić z takim znawstwem faktów, dyskusji i publikacji, które powstawały w naukowym środowisku ekonomii w Polsce i z taką elegancją prezentacji różnych przecież poglądów a zarazem tak pięknym przesłaniem i wołaniem o odbudowę środowiska ekonomicznego i kontynuowanie tradycji rozwoju polskich szkół ekonomicznych, wielkich katedr, w których rozwijane byłyby teorie ekonomiczne i powstawały nowe szkoły ekonomiczne.

Autor za pomocą tej książki informuje nas jak to było robione w ostatnim 60-leciu i jakie są tych wysiłków owoce. Jestem przekonany, że dla wielu przyszłych czytelników tej książki, a być może dzieł autorów w niej prezentowanych przywoływane będzie przekonanie: „cudze chwalicie, swego nie znacie, sami nie wiecie co posiadacie”.

Cały 60-letni okres rozwoju teorii ekonomii został podzielony przez autora na etapy znaczone zmianami polityki gospodarczej i reformami ekonomicznymi. Autor książki wyróżnia trzy szkoły teorii ekonomii rozwijane w Polsce po zakończeniu II wojny światowej, a mianowicie: szkołę Włodzimierza Brusa oraz Aleksego Wakara koncentrujące się na problemach usprawnienia mechanizmu funkcjonowania gospodarki (dziś powiedzielibyśmy systemu ekonomicznego) oraz szkołę Michała Kaleckiego rozwijającego i tworzącego teorię wzrostu gospodarczego i oryginalne modele wzrostu nawiązujące do keynesizmu lecz wykraczające poza ramy ekonomii keynesowskiej. Obok szkół polskiej teorii ekonomii wyróżnia również cztery wiodące katedry teorii ekonomicznej, a mianowicie: Wacława Wilczyńskiego, Jana Mujżela, Czesława Bobrowskiego i Maksymiliana Pohorillego. Wreszcie w swoim dziele referuje również dorobek naukowy czterech najwybitniejszych jego zdaniem indywidualistów: Stefana Kurowskiego, Oskara Langego i Zdzisława Sadowskiego.

W dalszej części książki E. Łukawer przedstawia dorobek naukowy tych ekonomistów, którzy zajmowali się przede wszystkim: 1 – analizą i opisem realnej strony gospodarki, 2 – finansowo-pieniężną stroną gospodarki, 3 – procesami realnymi i regulacyjnymi.

W grupie pierwszej jest prezentowany dorobek naukowy Józefa Pajestki, Krzysztofa Porwita, Aleksandra Łukaszewicza, Danuty Hibner, Jerzego Kleera, Tadeusza Kowalika oraz Urszuli Połowiec. Dla ścisłości należałoby tu dodać, że wymienieni autorzy interesowali się bardziej źródłami przebiegu procesów realnych i w tym sensie interesowały ich analizy procesów realnych. Jednakże przedmiotem ich badań był wpływ polityki gospodarczej na kształtowanie się procesów realnych. Z tej części pracy można się dowiedzieć z jakich punktów widzenia i w jakich kwestiach były diagnozowane: planowanie makroekonomiczne,

studia przedplanowe, struktura gospodarki krajowej, tempo i ścieżki przekształceń systemowych oraz polityka handlu zagranicznego.

W grupie drugiej autor ogranicza się do przedstawienia poglądów: Marka Belki, Dariusza Rosatiego, Jana Lipińskiego i Witolda Orłowskiego. Z uwagi na ograniczenie się autora opracowania do prezentacji przedstawicieli teorii ekonomii została tu pominięta grupa wybitnych przedstawicieli finansów i bankowości. Należy mieć nadzieję, że książka E. Łukawera zainspiruje środowisko tej grupy ekonomistów do podobnej publikacji poświęconej swojemu środowisku naukowemu.

Zaprezentowana w tej części książki debata nad fundamentalnymi kwestiami finansów publicznych i polityki monetarnej pokazuje jak kształtowały się w Polsce nowe, dostosowane do wymagań gospodarki rynkowej poglądy na takie kwestie monetarne i polityki pieniężnej jak: podaż i popyt na pieniądz, konsekwencje różnych sposobów operowania przez bank centralny stopą procentową, przyczyny samoodtwarzającej się inflacji, problem niezależności banku centralnego, stabilizacji kursu złotego i wpływu polityki kursowej na bilans handlowy i obroty bieżące. Drugi nurt debaty dotyczył finansów publicznych a w szczególności: wpływu polityki budżetowej na deficyt budżetowy i popyt końcowy.

W końcowej części pracy są prezentowane poglądy tych, którzy zdaniem autora zajmowali się zarówno stroną realną jak również finansowo-pięniężną gospodarki a mianowicie: Leszka Balcerowicza, Witolda Trzeciakowskiego, Cezarego Józefiaka, Leszka Zienkowskiego, Władysława Baki, Grzegorza Kołodki, Mieczysława Nasiłowskiego, Jerzego Osiatyńskiego i Kazimierza Łaskiego. Ta grupa autorów wydaje się być dość subiektywnie wyodrębniona. M. Nasiłowski i K. Łaski mogliby być zaliczeni do kontynuatorów szkoły M. Kaleckiego i przedstawicieli grupy pierwszej, zajmującej się procesami realnymi. To oni popularyzowali w Polsce (M. Nasiłowski) i za granicą (K. Łaski) podejście M. Kaleckiego do wzrostu gospodarczego. Czynił to również J. Osiatyński choć nie był to główny nurt jego działalności naukowej.

W tej części pracy Autor zwraca uwagę na kierunki debaty nad konieczną transformacją systemową w obliczu fiaska gospodarki centralnie planowanej i rezultaty tej debaty w postaci kilku programów. Zwraca tu wagę na: program rządowy opracowany zgodnie z sugestiami MFW i BŚ przez ekspertów rządu M. Rakowskiego, program M. Mieszczankowskiego, program przygotowany przez ekspertów NSZZ Solidarność kojarzony z osobą W. Trzeciakowskiego, program obywatelskiego Klubu Parlamentarnego – J. Beksiaka, T. Gruszcziego, A. Jędraszczyka i J. Winieckiego i wreszcie przyjęty do realizacji programu L. Balcerowicza. Na tle przytoczonych założeń tych programów,

zwłaszcza zaś przyjętego do realizacji z dniem 1 stycznia 1990 r. programu Balcerowicza przedstawione są toczące się przez wiele lat spory najwybitniejszych ekonomistów polskich nazwanych przez Autora opracowania wielkimi indywidualnościami dotyczące tempa procesu urynkowienia czyli alternatywy między terapią szokową i gradualistyczną, jego skutków dla wzrostu gospodarczego, alternatywy modelu liberalnego w postaci społecznej gospodarki rynkowej, roli państwa w gospodarce rynkowej, w tym w kształtowaniu polityki społecznej, rolnej, ładu instytucjonalnego, restrukturyzacji produkcji i granic interwencyjnych rządu, sposobów uprawiania polityki pieniężnej i fiskalnej w kontekście istniejących uwarunkowań sfery realnej i finansów publicznych. Z dyskusji wokół problemów odnoszących się zarówno do finansowo-pięiężnej i realnej sfery gospodarki czytelnik dowiaduje się jak dalece zmieniła się problematyka sporów i poglądy na kwestie związane ze sprawnością systemu ekonomicznego w realiach Polski końca lat 80, ostatniej dekady XX wieku i początku XXI wieku. Dowiadujemy się również w jakiej atmosferze społeczno-ekonomicznej ta debata toczyła się.

Przedłożoną do recenzji książkę Edwarda Łukawera rekomenduję do druku z przekonaniem, że znajdzie ona wielu czytelników, także wśród najmłodszych przedstawicieli teorii ekonomii. Z myślą o nich była ta praca przygotowywana, z nadzieją na odrodzenie się tradycji ogólnokrajowych debat wokół fundamentalnych problemów ekonomicznych Polski. Praca ta powstała także z potrzeby serca jej autora, który w ten sposób chciał przekazać nowemu pokoleniu ekonomistów wzorce akademickich debat godne naśladowania.

*

Niestety rzeczywistość ostatnich tygodni okazała się brutalna dla autora tej książki, o czym dowiedziałem się po zredagowaniu tej recenzji a jeszcze przed jej dostarczeniem autorowi książki. Odszedł od nas pracując do ostatnich dni, pozostawiając nam niczym testament przesłanie nawołujące do odbudowy środowiska ekonomistów polskich. Edward Łukawer tą książką postanowił również ocalić od zapomnienia w czasach burzliwych zmian, relatywizmu moralnego i powszechnego upadku zaufania poglądy ekonomistów, których darzył osobistym szacunkiem a często również przyjaźnią.

Kraków, 15 listopada 2007 roku